

Archeologisch onderzoek te Hombeek - Hombekerkouter

Bracke, M. en De Vriendt, B.

AS - Rapportage 2009-002

Opdrachtgever:
G. De Buyser
Kapelseweg 26
2811 Hombeek

Opgraving Prospectie

Vergunningsnummer: 2008/048

Datum aanvraag: 17/02/09

Naam aanvrager: Maarten Bracke

Naam site: Mechelen, Hombekerkouter

© 2009

Archaeological Solutions bvba, Lange Nieuwstraat 42, 2800 Mechelen

Lay-out: Herman De Winter

Foto's: Archaeological Solutions (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: Archaeological Solutions (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

Voor inhoud en strekking van ondertekende artikels zijn de auteurs zelf verantwoordelijk.

Inhoudstafel

1.	Inleiding	4
2.	Resultaten van het vooronderzoek	7
3.	Onderzoeksmethode	7
4.	Landschappelijke en bodemkundige situering	8
5.	Onderzoeksresultaten	10
5.1	IJzertijd	11
5.1.1	Spiekers	11
5.1.2	Leemextractiekuilen	12
5.1.3	Paalsporen	13
5.2	Romeins Tijd	13
6.	Conclusies	15
7.	Dankwoord	15
8.	Literatuur	15
9.	Bijlagen	16

1. Inleiding

Op vraag van het Agentschap R-O Vlaanderen - Entiteit Onroerend Erfgoed werd in opdracht van G. De Buyser van 16 tot 20 maart 2009 een archeologische opgraving (dossiernummer vergunning: 2009/048), uitgevoerd door projectbureau 'Archaeological Solutions' binnen het projectgebied van de bouw van 10 appartementen en ondergrondse garages langs de Hombekerkouter te Hombeek.

De ernstige bedreiging die de vooropgestelde werken en het daarmee samenhangende grondverzet vormen tegenover het mogelijk aanwezige archeologische erfgoed, zijn immers van die aard dat geadviseerd werd door de stedelijke dienst Archeologie van de stad Mechelen dat een archeologische opgraving wenselijk was. Dit naar aanleiding van een voorafgaand proefsleuvenonderzoek door projectbureau Archaeological Solutions op het desbetreffend terrein.

Deze werken spitsen zich toe op het perceel dat kadastraal bekend is als Mechelen (Hombeek) 5° Afdeling Sectie A, Perceel nr.: 197 S2. Het perceel heeft een totale oppervlakte van 4800 m². en was braakliggend.

De gronden waren op het moment van het onderzoek in bezit van de heer De Buyser. Het betredingsrecht van bovenstaande percelen vormde dan ook geen enkel probleem.

Het onderzoek werd uitgevoerd door projectarcheoloog Maarten Bracke en archeoloog Ben De Vriendt, beiden in dienst van het projectbureau Archaeological Solutions BVBA. De begeleiding en bijkomende advisering gebeurde door Dhr Bart Robberechts, diensthoofd Archeologie, stad Mechelen. De aanlevering van het mechanische graafwerk werd verzorgd door de opdrachtgever. De rapportage vond plaats van 6 tot 8 mei. De opmeting van het vlak, inclusief alle sporen, en het opstellen van de gegeorefereerde plannen werd uitgevoerd door landmeter Steven Buytaert Van Dessel (Landmeetkunde-expertiseburo Teugels nv), in nauwe samenwerking met bovengenoemde projectarcheoloog.

De aangemaakte gegeorefereerde overzichtsplannen zijn opgenomen als bijlage bij dit rapport, waarbij de plannen de exacte ligging van de proefsleuven met spoor aanduidingen weergeven. Tevens werd gezorgd voor de aanduiding van de geplaatste wandprofielen (cfr. infra), en de exacte diepteligging van de sleuven inclusief grondsporen t.o.v. het Oostends Peil: ca 10 m TAW (cfr. infra).

Afbeelding 1: Locatie plangebied ten oosten van de Hombekerkouter en ten westen van de Kapelseweg.
(Bron: Geo-Vlaanderen)

Administratieve gegevens

Gemeente : Mechelen
Plaats : Hombeek-Hombekerkouter
Toponiem : Hombekerkouter
Provincie : Antwerpen
Opdrachtgever : G. De Buyser
Uitvoerder : Projectbureau Archaeological Solutions
Bevoegd gezag : Agentschap R-O Vlaanderen - Entiteit
Onroerend Erfgoed (Mevr. Alde Verhaert)
Stad Mechelen, dienst Archeologie
(Dhr. Bart Robberechts)
Gemeentecode : HOM-09-HOM
Administratief nummer opgravingsvergunning:
2009/048 : Vergunning tot het uitvoeren van
een archeologische opgraving t.a.v.
dhr. Maarten Bracke
2009/048 (2) : archeologische controle met een
metaaldetector t.a.v. dhr. Maarten Bracke
Locatie onderzoeksgebied :
Gebied gelegen in de huidige dorpskern van
Hombeek (deelgemeente van Mechelen)
Omvang Plangebied :
ca. 4800 m² , waarvan ca. 800 m² (bouwput)
wordt opgegraven
Kadastrale gegevens :
Hombeek (Mechelen) 5° Afdeling Sectie A,
Perceel nr. 197 S2
Periode : IJzertijd
Complextype : Activiteitenzones
Hoogte maaiveld t.o.v. Oostends Peil : ca. 10 m + TAW
Beheer en plaats documentatie :
Projectbureau Archaeological Solutions,
Lange Nieuwstraat 42, 2800 Mechelen
Beheer en plaats vondsten (vanaf uiterlijk 01/06/2009):
Stad Mechelen, Dienst Archeologie,
Pitzemburgstraat 8, 2800 Mechelen

2. Resultaten van het vooronderzoek

Tijdens het proefsleuvenonderzoek, uitgevoerd door Archaeological Solutions (5-6/2/2009) werden in de oostelijke hoek van het plangebied de vermoedelijke resten aangetroffen van een spieker (3 paalsporen) en een brandrestengraf. In deze zone bleek de sporendichtheid eerder laag te zijn. Meer centraal in het plangebied werden enkele grote kuilen aangetroffen waarin prehistorisch aardewerk werd aangetroffen, vermoedelijk uit de midden- of late ijzertijd, alsook enkele paalsporen.

3. Onderzoeksmethode

Aan de hand van de resultaten van het vooronderzoek, werd een onderzoeksstrategie ontwikkeld. Er werd beslist om enkel de bouwput (ca. 800 m²) op te graven, aangezien hier het archeologisch erfgoed zal worden vernietigd. In deze zone (noordoostelijk deel van het terrein) werden ondermeer het brandrestengraf en de aanpalende spieker gevonden. Deze zone zal in één fase volledig worden opgegraven. Het schavenderwijs verdiepen van het vlak gebeurde middels inzet van een graafmachine op rupsen met een platte graafbak met een bakbreedte van 1,8 m. Teneinde de sporen in het archeologische vlak te kunnen waarnemen en evalueren, werden deze, indien nodig, manueel opgeschaafd en onderzocht.

Tijdens de werkzaamheden werd erop toegezien dat de kraan niet over het vrijgelegde archeologische niveau reed, om zo het verstoren van eventuele archeologische sporen te voorkomen.

Alle aangetroffen sporen werden opgeschoond, qua aard, samenstelling en kleur beschreven (cfr. Bijlage I: SporenlIJst), en ingemeten met total station (X-, Y- en Z-coördinaten; de hoogte t.o.v. het Oostends Peil: TAW; Gegeorefereerde overzichtsplannen in Bijlage V). Alle relevante sporen werden hierbij gefotografeerd (cfr. Bijlage III: FotolIJst); gebeurlijke vondsten in het vlak werden geregistreerd en waar nodig gekoppeld aan grondsporen (cfr. Bijlage II: Vondstenlijst). De exacte ligging van de proefsleuven en sporen werden door landmeter Steven Buytaert opgemeten.

Met het oog op het geven van een deskundig advies, behoorde het nemen van een foto van ieder opgeschoond wandprofiel, waarbij voor een accurate beschrijving van ieder profiel werd gezorgd (cfr. Bijlage IV: Profielen). In totaal werden vier wandprofielen gedurende het onderzoek gefotografeerd en bodemkundig beschreven. Op deze manier kon een uitspraak worden gedaan inzake de bodemopbouw en de -al dan niet vastgestelde- verstoringgraad van het plangebied. Hierbij werd tevens voor een optimale spreiding van de geïnventariseerde wandprofielen

gezorgd, en voor een stratigrafische benadering van de aangetroffen sporen. Tevens werd de exacte positie van deze wandprofielen gegeorefereerd ingemeten (cfr. Bijlage V: Gegeorefereerde overzichtsplannen).

4. Landschappelijke en bodemkundige situering

Hombeek vormt een deelgemeente van Mechelen en bevindt zich vlakbij de Zenne. Het onderzoek werd uitgevoerd ten oosten van de Kapelsestraat en ten westen van de Hombekerkouter. Het terrein kent een zeer lichte helling naar beneden toe van west (± 11 m) naar oost (± 10 m).

Landschappelijk behoort het plangebied tot de Antwerpse groentestreek, een deel van de Landschappen van de Lage en Middelhoge Zandgronden. De tertiaire Vlaamse vallei werd opgevuld met quartair materiaal (hier zandleem) van niveo-eolische oorsprong, waardoor een brede vlakte ontstond met geringe hoogteverschillen. Deze opgevulde vallei werd opnieuw uitgesneden door rivieren.

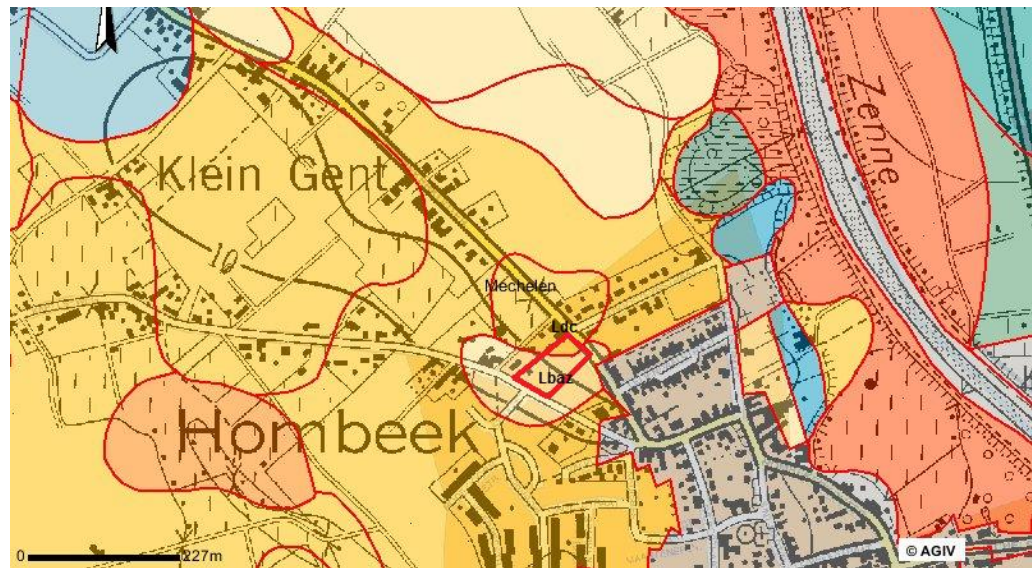
Bodemkundig behoort het plangebied tot de Mechelse zandstreek. Gemiddeld ligt het terrein rond de 10 m +TAW. Volgens de bodemkaart komen er binnen de grenzen van het onderzoeksgebied twee bodemtypes voor:

Lbaz : Droge zandleembodem met textuur B horizont, waarbij de sedimenten lichter of grover zijn in de diepte.

→ Beslaat nagenoeg het gehele terrein.

Ldc : Matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont.

→ Langsheen de noordelijke grens van het terrein.

Afbeelding 2: bodemkaart + topografische kaart (bron Geo-Vlaanderen)

Om de bodemopbouw van de te onderzoeken zone na te gaan, werden vier wandprofielen geplaatst. Profiel 1 bevindt zich langs de zuidelijke wand, profiel 2 langs de oostelijke, profiel 3 langs de noordelijke en profiel 4 langs de westelijke wand.

Profielen 1, 2 en 4 vertonen dezelfde bodemopbouw (A-B-C profielen). Bovenaan bestaat het profiel uit een grijsbruine ploeglaag, die zo'n 30 cm dik is. De B horizon is donkerbruin en de dikte varieert tussen de 40 en 50 cm. In deze laag bevindt zich een moeilijk te onderscheiden colluviaal pakket met gelijkaardige fysische kenmerken. Op het terrein is een zwakke helling merkbaar van de Zenne richting de Kapelseweg. De C horizon (moederbodem) bevindt zich zo'n 80 cm beneden maaiveld met een kleur die varieert tussen lichtbruin en grijsgroen.

Afbeelding 3: Profiel 1 (Z-wand)

Afbeelding 4: Profiel 3 (N-wand)

Profiel 3 stemt overeen met bodemtype Ldc. Onder de grijsbruine ploeglaag (30 cm), bevindt zich de B horizon, die naar onder toe meer verbrokkeld is. De C horizon (moederbodem) bevindt zich zo'n 90 cm beneden maaiveld en heeft een oranjebruine kleur.

5. Onderzoekresultaten

Het opgravingsterrein bleef beperkt tot de plaats waar de bouwput zal worden gegraven en heeft een oppervlakte van 800 m². De aangetroffen sporen bevinden zich in de zuidelijke helft van het opgravingsvlak.

In totaal werden 16 sporen aangetroffen die kunnen verdeeld worden in twee periodes. Uit de midden- of late ijzertijd stammen enkele kuilen en een zespostige spieker. Een van deze spiekers werd doorsneden door een vermoedelijk brandrestengraf, dat dan ook lijkt te behoren tot een jongere fase. In de onmiddellijke nabijheid werd een tweede brandrestengraf aangetroffen, met dezelfde fysische eigenschappen. Bijkomend onderzoek zal een nauwkeuriger datering toelaten.

5.1 IJzertijd

5.1.1 Spiekers

S09 t.e.m. S13 zijn 5 paalsporen van een zespostige spieker. De paalsporen zijn ondiep (maximaal 25 cm) en hebben een vlakke bodem. In twee paalsporen (S012 en S013) werd telkens een wandfragment handgevormd aardewerk (geglad) gevonden. De plaats waar het zesde paalspoor kon verwacht worden, wordt ingenomen door één van de twee brandrestengraven.

Bij het opschaven van het vlak kwamen vier vermoedelijke paalsporen aan het licht (S01-S04) van een spieker. Na het couperen bleek echter dat het hier ondiepe, natuurlijke sporen betreft.

Afbeelding 5: Zespostige spieker (S09 t.e.m. S13)

5.1.2 Leemextractiekuilen

S15 bevindt zich ter hoogte van de oostelijke profielwand en kan geïnterpreteerd worden als leemextractiekuil. De kuil bleek zo'n 80 cm diep en heeft een bruingrijze vulling, waarin zich houtskoospikkels bevinden. Bij het couperen van de kuil werden verscheidene aardewerfragmenten gevonden, waaronder een wandfragment technisch aardewerk en een vijftal randfragmenten, die kunnen geplaatst worden in de Midden-(Late) IJzertijd. Tevens werd een fragment van een spinsteentje aangetroffen.

Afbeelding 6: Leemextractiekuil (S15)

Ook S05 kan geïnterpreteerd worden als leemextractiekuil, al is deze merkkelijk kleiner dan S015. De kuil is 30 cm diep en heeft een vlakke bodem. In de bruingrijze vulling werden verscheidene wandfragmenten handgevormd aardewerk gevonden, waaronder één met kamstreepversiering.

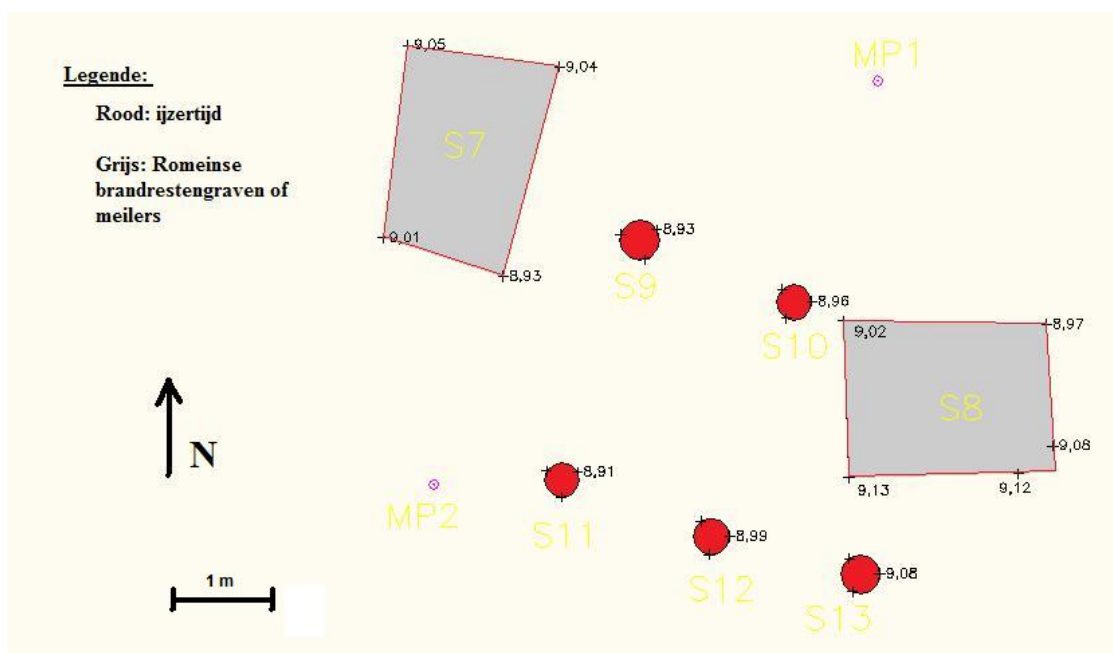
5.1.3 Paalsporen

Bij het opschaven van het vlak kwamen nog 3 mogelijke paalsporen aan het licht (S06, S14, S16). Na het couperen bleek dat enkel S06 kan geïnterpreteerd worden als paalspoor. Het heeft een grijsbruine vulling, is komvormig en zo'n 20 cm diep.

5.2 Romeinse Tijd

Reeds tijdens het proefsleuvenonderzoek kwam een mogelijk brandrestengraf aan het licht. S07 heeft een min of meer rechthoekige vorm (2 m 25 * 1 m), is houtskoolrijk en wordt afgelijnd door een rood bandje (verbrande leem), dat zo'n 3 cm dik is.

Bij het blootleggen van het vlak kwam in de onmiddellijke omgeving van S07 een vermoedelijk tweede graf aan het licht, met dezelfde fysische kenmerken. Enkel de oriëntatie verschilt: S07 is NO-ZW georiënteerd, S08 O-W. S08 doorsnijdt de zespostige spieker.

Afbeelding 7: S07 en S08

Beide graven bleken maximaal 50 cm diep te zijn, waarbij vooral de wanden en de bodem houtskoolrijk zijn (zakvormig). In beide graven werden een aantal wandfragmenten handgevormd en gedraaid (Romeins) aardewerk gevonden. Enkel in S07 werd een kleine hoeveelheid verbrand bot aangetroffen.

Afbeelding 8: S07 (Coupe)

Afbeelding 9: S08 (Coupe)

Er kan niet met absolute zekerheid geconcludeerd worden dat het hier twee brandrestengraven betreft. Zo werden vergelijkbare kuilen aangetroffen in het Romeins villacomplex Kerkrade-Holzkuil in Nederland¹ en aldaar geïnterpreteerd als houtskoolkuilen. Toch wijst het erop dat hier wel degelijk om brandrestengraven gaat, gezien de rechthoekige vorm en gelet op het feit dat S07 en S08 in mekaars onmiddellijke nabijheid bevinden.

6. Conclusies

De beslissing om na het proefsleuvenonderzoek over te gaan tot een opgraving, bleek gegrond. Zo werd een tweede vermoedelijk brandrestengraf aangetroffen alsook een spieker en een tweetal leemextractiekuilen. Deze sporen bevonden zich tegen de zuidelijke profielwand en maken mogelijk deel uit van een nederzetting.

Dit zal echter niet kunnen gestaafd worden, aangezien het bodemarchief aldaar reeds vernietigd is.

Het onderzoek toonde aan dat de vroegmiddeleeuwse Hombekerkouter reeds in een vroeger stadium werd bewoond.

7. Dankwoord

Graag wensen we de heer De Buyser te danken voor het vertrouwen dat hij als opdrachtgever in projectbureau 'Archaeological Solutions' stelt. Voorts danken we dhr. Steven Buytaert, van Landmeetkunde-Expertiseburo Teugels nv, onder wiens leiding de altimetrische en planimetrische opmetingen werden verricht en die ook een zeer gewaardeerde bijdrage leverde bij de productie van de gegeorefereerde overzichtsplannen in Bijlage V.

Ook Dhr. Bart Robberechts wensen we te danken, die in zijn functie van Diensthoofd Archeologie Stad Mechelen bereid werd gevonden om advies te verschaffen.

8. Literatuur

Gysels H., *De landschappen van Vlaanderen en Zuidelijk Nederland*, 1993, s.p.

Tichelman G., *Het villacomplex Kerkrade-Holzkuil*, ADC Archeoprojecten, rapport 155, 2005

¹ Tichelman G., Het villacomplex Kerkrade-Holzkuil, ADC Archeoprojecten, rapport 155, 2005

8. Bijlagen

8.1. Sporenlijst

Projectnaam: Hombeek-Hombekerkouter		Plaats: Mechelen		Controle:	
Projectnummer: AS-09-02		Gemeente: Hombeek			
Projectcode: HOM-09-HOM		Jaar: 2009		Toponiem: Hombekerkouter	

Spoornummer	oriëntatie	TAW	Kleur	Bijmenging	Vondstnr.	Interpretatie	Relatie
1		9,07	Donker bruin	HK		Paalspoor	
2		8,96	Donker bruin Grijs Zwart	HK		Paalspoor	
3		8,99	Donker bruin			Paalspoor	
4		9,03	Donker bruin Grijs Zwart	HK		Paalspoor	
5		9	Donkerbruin Grijs	HK		Kuil	
6		8,98	Donker bruin Grijs			Paalspoor	
7	NO-ZW	9,01	Zwart Rood Grijs	HK, verbrande leem		Brandrestengraf/ Houtskoolkuil	
8	O-W	9,02	Zwart Rood Grijs	HK, verbrande leem		Brandrestengraf/ Houtskoolkuil	
9		8,93	Donker bruin Grijs	HK		Paalspoor	S09 t.e.m. S12 zijn 5
10		8,96	Donker bruin Grijs	HK		Paalspoor	paalsporen van een 6
11		8,91	Donker bruin Grijs	HK		Paalspoor	postige spieker!
12		8,99	Donker bruin Grijs	HK		Paalspoor	
13		9,08	Donker bruin Grijs	HK, verbrande leem		Paalspoor	
14		8,94	Donker bruin Grijs			Paalspoor	
15		9,01	Donker bruin Grijs	HK		Leemextractiekuil	
16		8,85	Bruin Grijs			Natuurlijk	

8.2. Vondstenlijst

Projectnaam: Hombeek- Hombekerkouter	Plaats: Mechelen	controle:
Projectnummer: AS-09-02	Gemeente: Hombeek	
Projectcode: HOM-09- Jaar: 2009	Toponiem: Hombekerkouter	

Vondstnummer	Sleuf	Spoor	Materiaal	Datering	Determinatie
1		S05	KER	Midden (Late) IJzertijd	Wandfragmn handgevoormd AW
2		S07 KW A	KER	Romeins?	Wandfragmn handgevoormd AW
3		S07 KW C	KER	Romeins?	Wandfragm handgevoormd AW (Geglad)
4		S07 KW F	KER	Romeins?	Rand handgevoormd AW
5		S07 KW H	KER	Romeins?	Wandfragm handgevoormd AW (Geglad)
6		S07 KW I	KER	Romeins?	Wandfragmn handgevoormd AW (Besmeten en geglad)
7		S07 KW J	KER	Romeins	Wandfragm gedraaid wit AW
8		S07 KW K	BOT		Stukjes verbrand bot
9		S07 KW M	NAT		Stukje silex
10		S08 KW A	KER	Romeins?	Wandfragmn handgevoormd AW (Besmeten en geglad)
11		S08 KW B	KER	Romeins	Wandfragmn gedraaid AW
12		S08 KW B	KER	Romeins	Wandfragm gedraaid AW
13		S08 KW D	KER	Romeins?	Randje, Wandfragm handgevoormd AW
14		S08 KW G	KER	Romeins?	Wandfragm handgevoormd AW
15		S08 KW J	KER	Romeins?	Wandfragm handgevoormd AW
16		S08 KW K	KER	Romeins?	Wandfragm handgevoormd AW
17		S08 KW L	KER	Romeins?	Wandfragm handgevoormd AW (Geglad)
18		S08 KW L	KER	Romeins?	Wandfragm gedraaid en handgevoormd AW
19		S08 KW N	KER	Romeins?	Randje, Wandfragm handgevoormd AW
20		S08 KW N	KER	Romeins?	Wandfragmn handgevoormd AW
21		S08 KW O	KER	Romeins?	Randje, wandfragm handgevoormd AW
22		S12	KER	Midden (Late) IJzertijd	Randje handgevoormd AW (Geglad)
23		S13	KER	Midden (Late) IJzertijd	Wandfragmn handgevoormd AW (fijnwandig)
24		S15	NAT, KER	Midden (Late) IJzertijd	Silex, Kwartsiet, Rand, Wandfragmn handgevoormd AW
					(Besmeten en geglad)

8.3. Monsterlijst

8.4. Fotolijst

Projectnaam: Hombeek- Hombekerkouter		Plaats: Mechelen		Controle:	
Projectnummer: AS-09-02		Gemeente: Hombeek			
Projectcode: HOM-09-HOM		Jaar: 2009		Toponiem: Hombekerkouter	

Fotonummer	Sleuf	Vlak	Spoor	Richting	Profiel	Coupe	Aantal	Datum	Opmerkingen
1			S01				1		
2			S02				1		
3			S03				2		
4			S04				2		
5			S05				2		
6			S06				2		
7			S07				2		
8			S08				2		
9			S09				2		
10			S10				2		
11			S11				2		
12			S12				2		
13			S13				2		
14			S14				2		
15			S15				4		
16			S16				2		
17							3		Vlakfoto's
18			S07				5		Uitzetten van een raster
19			S07			AB	2		
20			S07			AC	3		
21			S07				4		Detail
22			S07			AD	2		
23			S07			AE	4		
24			S07				3		Detail
25			S07				12		Overzicht na couperen
26			S08				2		
27			S08				7		Coupe

28					S08					AB		3		
29					S08					AC		4		
30					S08							3		Coupe
31					S08							2		Detail verbrande leem
32					S08							3		Coupe
33					S08					AD		4		
34					S08							1		Detail
35					S08					AE		5		
36					S08							2		Pollen
37					S08							17		Overzicht na couperen
38												3		Vlakfoto's
39					S09-S13					COUPE		3		zespostige spieker
40					S09					COUPE		3		
41					S10					COUPE		3		
42					S11					COUPE		3		
43					S12					COUPE		3		
44					S13					COUPE		3		
45					S14					COUPE		3		
46					S05					COUPE		4		
47					S16					COUPE		3		
48					S15					COUPE		8		
49					S01					COUPE		2		
50					S02					COUPE		2		
51					S03					COUPE		2		
52					S04					COUPE		2		
53					S06					COUPE		2		
54											1	2		
55											2	2		
56											3	2		
57											4	2		

8.5. Overzichtsplan

